

REPERE LEGISLATIVE DIN ISTORIA OLTENIEI (1866–1914)

FLORIN NACU*

Constituția din 1866 este o adevărată piatră de hotar în istoria României. Ea a legitimat toate reformele care s-au realizat după 1821. Regulamentele Organice, Convenția de la Balta Liman, Convenția de la Paris din 1858, Statutul Dezvoltător al Convenției de la Paris din 1864 au reprezentat fiecare câte o treaptă de evoluție instituțională și constituțională.

Oltenia, ca regiune compactă a fost influențată de numeroase schimbări legislative propuse de către instituțiile centrale de la București. Este evident Oltenia, care până la 1831 a avut o anumită individualitate (instituțiile Băniei, respectiv Căimăcămiei) a fost în atenția factorilor de decizie de la București. În Oltenia, erau unii dintre cei mai mari proprietari funciari, dar și antreprenori industriali, de aceea legile adoptate trebuiau să respecte așteptările acestora.

Din punct de vedere politic, perioada se poate împărți astfel:

- 1866–1871, guverne constituite în jurul „coaliției de la Concordia”, dominate de liberalii radicali.
- 1871–1876, guvern conservator
- 1876–1888 – marea guvernare liberală
- 1888–1895 – guvernarea conservatoare
- 1895–1907 – guvernări succesive (liberali, conservatori) pe baza „rotativei guvernamentale”
- 1907–1914 – alternanța între liberali și conservatori (inclusiv guvernarea junimistă)¹.

Pe lângă legile emise la București, este interesant să studiem și numeroasele inițiative și decizii luate la nivel județean și local. Întreaga istorie politico-legislativă a perioadei 1866–1914 se circumscrie principalelor deziderate, independența națională și reîntregirea neamului.

Societatea românească a progresat în perioada 1821–1871, deci într-o jumătate de secol, devenind dintr-o societate tipic medievală, o societate modernă, cu reale posibilități transformare în viitor. Principalele puncte programatice ale generației pașoptiste s-au materializat până în 1878. Totuși, societatea românească a evoluat, din punct de vedere legislativ, într-o manieră originală.

* Cercetător științific III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova; e-mail: florinnacu86@yahoo.ro.

¹ *** *Istoria Românilor*, Vol. VII, tom II, Editura Enciclopedică, București, 2003, pp. 213–235.

Oltenia își merită pe deplin statutul de „Mica Valahie”, întrucât ea reflectă, la o scară mai redusă, situația Munteniei, din toate punctele de vedere.

În primul rând, legislația electorală era una bazată pe votul cenșitar. Asta însemna că marea parte a contribuabililor și producătorilor erau lipsiți de drepturi politice. Deci, practic, pentru ei nimeni nu legifera și nimeni nu îi putea reprezenta eficient. Colegiile electorale III și IV permiteau țăranilor înstăriți și micilor negustori să voteze indirect, adică prin intermediul celor câtorva deputați.

Reforma agrară din 1864 a determinat transformarea în proprietari a clăcașilor, prin despăgubire, însă condițiile de plată a împrumuturilor și interdicția de a vinde pământul au determinat perpetuarea stării de dependență economică față de marii proprietari. Rămăseseră destui români în afara reformei agrare, iar moșnenii nu primiseră nimic în plus. Nici împrumuturile, a veteranilor nu au rezolvat problemele de fond.

Industrializarea a fost accelerată prin adoptarea unei legislații care favoriza destul de mult capitalul străin, în dauna celui autohton. Legislația însă nu îi proteja pe muncitori, ei fiind la discreția proprietarilor de fabrici, ateliere și alte stabilimente.

Legislația economică, a educației, a ocrotirii sănătății, a organizării armatei, cultelor, a reglementării ordinii publice, a bogățiilor subsolului, a Domeniilor Regale, reglementării ocupațiilor, a învoielilor agricole, a creditelor financiare, a comerțului, a creditului rural au creat premisele dezvoltării moderne.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea s-au adoptat o serie de legi, dedicate reglementării zilelor legale de odihnă, sărbătorilor legale, reglementării meseriilor, interzicerii protestelor publice, după răscoalele și grevele din perioada 1888–1907².

Pe plan local și județean hotărârile consiliilor locale și județene, deciziile primăriilor și prefecturilor vizau aspecte care priveau sistematizarea urbană, proiectarea construirea, pavarea străzilor, realizarea canalizării, alimentării cu apă, iluminatul public, concesiunile de terenuri pentru parcuri, grădini, edificii publice, construcția de instituții de educație, cultură, ocrotire a sănătății, a orfanilor și bătrânilor ajunși la neputință, a edificiilor de justiție a unităților militare, de jandarmerie a localurilor de poliție, închisori, transportului public, etc. Județele trebuiau să coopereze atunci când se lua decizia efectuării unor lucrări care vizau o cooperare regională: traseele drumurilor județene și naționale, căilor ferate, dragarea albiilor de râuri, construcția de poduri, baraje.

Precaritatea măsurilor profilactice conducea la izbucnirea molimelor. Alimentația necorespunzătoare determina existența unei sănătăți șubrede a locuitorilor, mai ales în mediul rural, dar și a celor din periferiile orașelor³.

Perioadele de secetă, vârfurile de sarcină în rambursarea datoriilor externe au generat adevărate vremuri de criză, care chiar erau pe punctul de a aduce România în incapacitate de plată.

² *Ibidem*.

³ Keith Hitchins, *România 1866–1947*, București, Editura Humanitas, 1999, pp. 215–220.

România reușea să aibă producții însemnate de cereale, dar acestea mergeau la export, crescând veniturile proprietarilor și intermediarilor. Țăranii abia reușeau să reziste de la un an la altul, ei fiind nevoiți să se împrumute iarna luând produse, cu dobândă, plătite cu munca lor, din primăvară, până în toamnă.

Alimentele care combăteau bolile și sporeau rezistența organismului, precum carnea, laptele, brânza, legumele proaspete erau destul de rare și scumpe. Hrana de bază o formau mămliga, ciorbele din legume slabe în nutrienți. Nu toate familiile își permiteau sacrificarea unui porc sau vițel, carnea fiind păstrată conservată în untură pentru muncile din timpul verii. În zonele de munte, situația era puțin mai bună, întrucât hrana era mai bogată, iar vara temperaturile nu erau atât de ridicate. Vara, în zonele cerealiere bântuiau țânțarii care provocau malaria. Oamenii încercau să se trateze cu numeroase leacuri, numite popular „băbești”. Magia și vrăjitoria, practicate mai ales de femeile din grupurile de țigani semi-nomazi aveau o oarecare trecere, însă Biserica încerca să le combată. Totodată, preoții puteau citi „binecuvântări”, respectiv „dezlegări”, în schimbul donațiilor, în bani, natură sau muncă. O formă de educație alimentară o reprezenta ținerea tuturor posturilor de peste an.

Este evident, din analiza datelor provenind din documentele studiate că și în cazul deciziilor locale și județene, se lua decizii de înfrumusețare a centrelor orașelor, a cartierelor rezidențiale și mai puțin a periferiilor.

Practic, evoluția orașelor din Oltenia a fost influențată de evoluțiile instituțional-politice și economice. De multe ori, satele din marginea localităților intrau în zona urbană printr-o decizie oficială, dar modernitatea refuza să ajungă acolo. În multe cazuri, casele se construiseră fără respectarea unor norme elementare de urbanism, ceea ce a dus la întârzierea sistematizării străzilor. În marea parte a orașelor Olteniei, sacagii, negustorii de apă, cum erau ei cunoscuți au aprovizionat cu apă localitățile până în primii ai secolului al XX-lea.

Cartierele comerciale, ulițele negustorilor, locurile frecventate de oameni fără căpătâi, negustori, muncitori erau de multe ori surse de pericol pentru sănătatea fizică dar și morală a societății. Incendiile erau la ordinea zilei, însă, deși reglementările privitoare la pompieri erau date la nivel național, fiecare comunitate s-a organizat, atunci când a putut găsi resursele financiare locale necesare. Nu de puține ori s-a ajuns la faptul ca o reformă necesară să se facă renunțându-se la anumite elemente și acelea necesare, dar despre care se considera că pot fi suplinite⁴.

De exemplu, unele orașe, precum Turnu Severin, Calafat, Corabia fuseseră întemeiate după un plan riguros, occidental, în timp ce altele, precum Craiova, Caracal, Târgu-Jiu, Râmnicu-Vâlcea se dezvoltaseră ca târguri care s-au extins cu rapiditate.

Deciziile locale vizau, în primul rând, posibilitatea colectării taxelor locale. Până la abolirea privilegiilor și rangurilor boierești, numărul celor scutiți de taxe era sensibil egal cu al plătitorilor de impozite. Nu de puține ori, cei taxați pentru

⁴ Constantin Florea, Florin Cocoșilă, *Datorie–Onoare–Sacrificiu. Pompierii doljeni la 150 de ani (1865–2015)*, Craiova, Editura Grafic, 2015, p. 29.

practicarea meseriilor independente, negustorii, producătorii s-au revoltat deoarece nu reușeau să câștige suficient cât să trăiască, să poată lucra și să plătească „patentele”.

Orașele din Oltenia ofereau o imagine compusă din planuri diametral-opuse. Pe de o parte era lumea categoriilor superioare care încercau să trăiască după moda orașelor occidentale, iar pe de alta, lumea cartierelor negustorești și a periferiilor. Cele două lumi veneau în contact, însă cei de sus nu doreau să se implice pentru uniformizarea situației urbane.

Turnu Severin rămâne o excepție. Practic, orașul avea a doua comunitate de germanofoni din Țara Românească, după București. La începutul secolului al XX-lea, orașul era unul de tip occidental datorită comunităților de austrieci, evrei, greci, sârbi care locuiau în oraș. Râmnicu-Vâlcea era un oraș destul de atractiv pentru negustorii din Ardeal. Târgu-Jiu și Caracal erau orașe-târguri, specifice pentru Oltenia.

Craiova a fost încă din Evul Mediu un centru administrativ și chiar politic. Pe măsură ce rolul politic se extompa, cel economic se intensifica. Practic, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Craiova ajunsese să atragă aproape 50% din activitatea industrială a Olteniei.

Anul 1886 este unul hotărâtor, adoptarea legii de încurajare a industriei naționale, determinând dezvoltarea a peste 62% din întreprinderile industriale din România modernă. Au existat și alte legi care au vizat reglementarea raporturilor de muncă, a învoielilor agricole, împiedicarea grevelor, sărbătorile legale, activitățile economice, naționalizarea resurselor subsolului, legea Domeniilor Coroanei, legile privind protecția capitalului autohton, legile privind folosirea forței de muncă românești, reglementările fiscale⁵.

De exemplu, la 10/22 februarie 1864 s-a votat de către Parlamentul României, Legea Organizării Puterii Armate, intrată în vigoare la 27 noiembrie/9 decembrie 1864. Ea prevedea constituirea, pe lângă Armata propriu-zisă a Jandarmeriei, care funcționa încă din 1850 și care va fi reorganizată prin Ordonanța Nr. 896 din 20 iunie 1864⁶.

La 7 mai 1897, se dădea Legea de Organizare a Jandarmeriei Rurale, care a intrat în vigoare, la 1 septembrie 1893. Jandarmeria a cunoscut o nouă organizare prin legea din 1908.

La 17/29 iulie 1868, o nouă lege a Armatei prevedea că această instituție modernă a României se baza pe 5 componente: armata permanentă (tinerii recruți), rezerva activă, corpurile compuse din dorobanți, corpurile de grăniceri, milițiile locale și gărzile civice. Armata îi cuprindea, în caz de necesitate pe toți tinerii bărbați, apti să poarte arme, cu vârstele cuprinse între 20 și 46 de ani.

La 28 aprilie/9 mai 1898, era adoptată Legea Marinei, armă care cuprindea Flota de Dunăre și Flota de Mare, Oltenia având porturile principale de la Turnu-Severin și Calafat, precum și celelalte porturi secundare.

⁵ ***, *Istoria Românilor*, p. 115.

⁶ *Ibidem*, Vol. VII, tom, I, pp. 256–268.

La 1/14 aprilie 1908, o nouă Lege de Organizare a Armatei asigura unificarea trupelor permanente cu trupele teritoriale.

În ceea ce privește organizarea poliției, cea mai importantă lege de după 1866, este cea din 1 aprilie 1903, adoptată la inițiativa lui Vasile Lascăr. Fiecare localitate urbană avea reglementat serviciul de poliție, ordine și pază publică, în mediul rural, fiind înființate posturile de jandarmi⁷.

În ceea ce privește existența serviciilor moderne de prevenire și combatere a efectelor incendiilor, după inițiativa domnitorului Alexandru Ioan Cuza, Decretul nr. 1779 din 23 septembrie 1871, semnat de către Ministrul de Interne Lascăr Catargiu reglementa existența comenzilor de pompieri urbani, printr-un regulament specific.

Legea Pompierilor din 19 martie 1874 reglementa existența pompierilor ca trupe de artilerie, aflate sub comanda Ministerului de Război. Bugetele locale asigurau 2/3 din plată, iar statul 1/3 din plata pompierilor. Craiova și Turnu Severin aveau fiecare compania lor de pompieri, în subordinea Artileriei și Ministerului de Război.

Înaltul Decret 2517/1907 scutea orașul Turnu Severin de plata întreținerii companiei de pompieri militari. La Turnu Severin, reorganizarea companiei pompierilor militari se va face abia în 1919. Înaltul Decret 2222 din 11 aprilie 1912 a înființat Inspectoratul Pompierilor⁸.

Legislația sanitară în România cunoaște un salt modern, începând cu Legea Sanitară din 1874, modificată în 1877, în 1881 (articolele 10, 131 din vechea lege), 1885, 1893, 1898 (modifică articolele 35, 36, 37, 38, 95, 154, 163, 164, 176 din Legea Sanitară). O nouă lege a fost adoptată în 1910.

În România s-au mai dat și alte legi sanitare, precum Legea din 1881, privind înființarea spitalelor rurale, Legea asupra alienaților din 1894, Legea fondului sanitar pentru îngrijirea sătenilor, în 1906, Legea de trecere a spitalelor rurale sub autoritatea Ministerului de Interne din 1906, responsabilitatea fiind preluată de la conducerile județelor.

Din anul 1875, au început să fie adoptate o serie de regulamente: „vaccinația și revaccinația” (1875), regulamentul privind industriile insalubre (1875), regulamentul transportului cadavrelor umane (1877), regulamentul de concurs pentru posturile medicale (1885), regulamentul serviciului sanitar urban (1886), regulamentul privind comercializarea medicamentelor și substanțelor otrăvitoare (1886), regulamentul privind organizarea, funcționarea și controlul farmaciilor (1886), regulamentul pentru verificarea morților (necropsii) (1886), regulamentul de aplicare a legii care prevedea înființarea spitalelor rurale (1887), regulamentul privind funcționarea și conducerea stațiilor balneare (1888), regulamentul pentru alinierea satelor, construirea caselor țărănești, normele de igienă și salubritate (1888), regulamentul dentiștilor, clasa a II-a (1888), regulamentul de funcționare a spitalelor județene și comunale (1888), regulamentul de prevenire și combatere conjunctivitei granuloase (1890),

⁷ *Ibidem*.

⁸ Constantin Florea, Florin Cocoșilă, *op. cit.*, p. 39.

regulamentul de administrare al spitalelor rurale (1890), regulamentul de atribuire a concesiunilor pentru noile farmacii (1891), regulamentul pentru prevenirea bolilor molipsitoare și infecțioase (1891), regulamentul de fabricare și comercializare a produselor distilate din petrol – 1892, regulamentul de acreditare al inspectorilor sanitari (1892), regulamentul Consiliului Sanitar Superior (1893). În anii 1893 și 1894 s-au adus modificări la multe din regulamentele sus-menționate. Remarcăm în 1893 și un nou regulament, cel referitor la atestarea pentru libera practică pentru medici, medici veterinari, medici dentiști, farmaciști, moașe⁹. În 1895 se introduce un regulament sanitar referitor la fabricarea și comerțul produselor alimentare și alcoolice. În 1896, se revine asupra Legii alienaților, iar în 1897 se introduce un regulament pentru facultățile de medicină și se revine asupra regulamentului prevenirii și combaterii bolilor molipsitoare și infecțioase. În 1899 se introduc noi reglementări privind învățământul farmaceutic, ocrotirea sănătății în zonele unde există exploatarea de petrol, cărbune. În 1900, se dau două regulamente, privind medicamentele brute, substanțe toxice (inclusiv cu efect stupefiant), respectiv pentru taxa de farmacie.

În 1901, apare regulamentul pentru funcționarea policlinicilor, în 1904 se modifică regulamentul serviciului sanitar rural, iar în 1905 se dă un nou regulament privind concesiunea farmaciilor și un regulament nou privind căminul moașelor rurale.

Au existat și numeroase regulamente locale. Privitor la Oltenia, vom cita regulamentul din 1890 privind selecția medicilor, medicilor veterinari, farmaciștilor, moașelor, persoane plătite de către „comuna Craiova”. Tot la Craiova, în 1900 s-a adoptat un regulament privind moașele de clasa a II-a¹⁰.

În ceea ce privește Legea Instrucțiunii Publice din 1864, în 1866–1867 au fost propuse numeroase proiecte de modificare, propuse de Ion Strat, Alexandru Crețulescu (dorea înființarea la Craiova a unei școli pedagogice). Omul politic și militarul Christian Tell a anunțat în 1871, un nou proiect de modificare a legii instrucțiunii publice. Niciunul din proiectele menționate nu s-a concretizat, până în 1874, anul în care Titu Maiorescu preia portofoliul ministerial al Instrucțiunii publice. Astfel, în zece ani de la legea dată de Cuza, politicienii români nu se puseseră de acord asupra modificărilor necesare¹¹.

După 1876, inițiative de modificare a legii lui Cuza au existat, datorită începutului guvernării liberale care a durat până în 1888. Gheorghe Chițu, V. Conta, V.A. Urechia, P.S Aurelian, D.A. Sturdza, sunt doar câțiva dintre cei care au încercat reforma educației. Până în 1891, la conducerea Instrucțiunii Publice s-au mai aflat Take Ionescu, Petru Poni și Spiru Haret, considerat reformatorul învățământului românesc¹².

⁹ Alina Ioana Șuta, Oana Mihaela Tămaș, Alin Ciupală, Constantin Bărbulescu, Vlad Popovici, *Legislația Sanitară în România Modernă (1874–1910)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009, pp. 15–19

¹⁰ *Ibidem*, pp. 20–22.

¹¹ Daniela-Andreea Ifrim, *Evoluția Învățământului Românesc de la Legea Instrucțiunii Publice (1864) la legile reformatoare ale lui Spiru C. Haret*, în „Studium”, anul al II-lea, nr. 1 (3), Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, 2012, pp. 72–79.

¹² *Ibidem*, pp. 80–85.

Astfel, primele modificări de substanță au loc la 1896, atenția căzând pe impulsivitatea învățământului primar de cinci ani în mediul rural (patru în cel urban), asigurarea unei educații complementare în mediul rural după absolvirea cursurilor primare. S-a încercat introducerea unor metode moderne de educație, s-au încercat crearea de școli bazate pe gen dar și școli mixte.

Spiru Haret va fi cel care, în 1898 va definitiva legea învățământului primar și secundar și în 1899, pe cea a învățământului profesional. Spiru Haret a decis ca ocuparea posturilor de profesor să nu se mai facă printr-un singur examen, ci printr-un examen de capacitate, candidatul trebuind să aibă, pe lângă licență și un curs pedagogic absolvit la o universitate și să facă dovada frecventării unui seminar de practică pedagogică. Așadar, prima încercare de reformă modernă a educației românești a durat circa 35 de ani, adică din 1864, în 1899.

În 19 decembrie 1872, s-a adoptat Legea Organică pentru alegerea mitropoliților și a episcopilor eparhioți, care viza Biserica Ortodoxă Română. În cadrul acesteia, a fost înființat Sfântul Sinod.

În ceea ce privește organizarea judecătorească, drumul deschis de reformele lui Alexandru Ioan Cuza a fost continuat și în anii următori adoptării Constituției din 1866.

Deși nenominalizate în legea din 1865, Judecătoriile de împăciuire sătești au fost reînființate în 1879. La 1 iunie 1896 s-a dat Legea Judecătoriilor de Pace, care le menținea. Totuși Legea Judecătoriilor de Pace din 30 decembrie 1907 le-a desființat definitiv. Județele României erau împărțite în plase și ocoale. Judecătoriile de plasă erau împărțite în trei categorii. Turnu Severin și Craiova aveau judecătorii de plasă din categoria I. Celelalte reședințe de județ din Oltenia aveau judecătorii de categoria a II-a¹³.

Judecătoriile rurale formau a treia categorie, pe care Legea din 17 mai 1875 le-a desființat, rolul de rezolvare a acestor situații revenind subprefecților. Judecătoriile de ocol au funcționat în baza unor reglementări legislative succesive din anii: 1879, 1894, 1896, 1908.

În fiecare județ, funcționa și un Tribunal Județean, care avea activitatea organizată pe secții. De exemplu, Tribunalul Craiova avea secțiile civilă (I, II) și corecțională. Unele tribunale aveau chiar 5–6 secții (Ilfov), altele aveau două secții (civilă, corecțională) dar existau și tribunale județene cu o singură secție mixtă. Aceeași lege judecătorească introducea și Curțile de Apel, una funcționând la Craiova, cu două secții. Pe lângă aceasta funcționa și o Curte cu Jurați, instituție reglementată prin legea specifică din 12 iulie 1868. Aceste curți aveau o durată prevăzută de regulamentul din 16 iulie 1888.

¹³ Vasile-Sorin Curpăan Cosmin-Ștefan Burleanu, *Privire specială asupra organizării puterii judecătorești și a consacării principiului independenței judecătorilor în România Modernă și Contemporană*, a se vedea: sorincurpan.ro /.../ privire_speciala_asupra_organizarii_puterii_judecătoresti_si_a_con, pp.10–11 (accesat în 11 ianuarie 2018).

Inamovibilitatea judecătorilor de la Curtea de Casație, Curțile de Apel era reglementată prin legea din 1865. Judecătorii de Tribunal urmau să o primească printr-o lege specială. Legea de Organizare Judecătorească din 24.03.1909 prevedea inamovibilitatea tuturor judecătorilor¹⁴.

Exista totuși și o reglementare prin care se analiza activitatea judecătorilor, Legea din 1 septembrie 1890, prin care asupra corpului magistraților se exercitau dreptul de priveghere (trimiterea în fața tribunalelor de disciplină) și dreptul de disciplină (emiterea de sancțiuni). Ministrul Justiției avea dreptul de priveghere și parțial pe cel de disciplină (asupra magistraților amovibili). Trimiterea în fața instanțelor disciplinare pentru judecătorii din judecătorii de plasă, ocol, tribunale județene se făcea de către judecătorii superior ierarhici. Magistrații inamovibili erau judecați de către instanțele înființate de Curtea de Casație, în timp ce magistrații amovibili erau judecați de instanțele înființate de Curțile de Apel.

Anul 1909 introduce instituția inspectorului judecătoresc și introduce examenul de capacitate pentru magistrați. În același an, a fost înființat Consiliul Superior al Magistraturii. Ministrul Justiției numea inspectori judecătorești din rândul magistraților Curții de Apel. Pentru membrii Curților de Apel și ai Curții de Casație, Ministrul Justiției numea inspectori judecătorești din rândul membrilor Curții de Casație.

Perioada la care ne-am referit a influențat decisiv evoluția istorică a Olteniei în epocile modernă și contemporană. Deși s-au făcut pași hotărâtori, decalajele dintre România și statele europene mari continuau să se facă simțite, afectând relațiile economice și politice ale României, după recunoașterea definitivă a independenței sale de stat.

LEGISLATIVE MILESTONES IN THE HISTORY OF OLTENIA (1866–1914)

(Abstract)

Until the Constitutional Rules from 1831–1832, Oltenia had political and administrative autonomy. Between 1832 and 1866, Oltenia was influenced by the general legislation from Bucharest, but had a lot of personalities involved in the law-making process. The article reveals which were the main laws which influenced the development of Oltenia in fields as national defence, economy, work, trade, internal affairs, education, cults, health, juridical activities, industrial development.

Keywords: Oltenia, history, legislative milestone, laws, fields.

¹⁴ *Ibidem*, pp. 12–14.